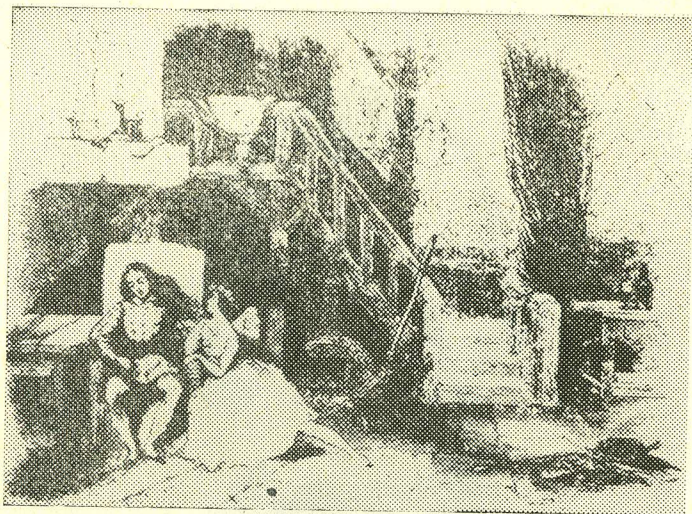

Süßholz

August Bournonville

Balleti sisu:

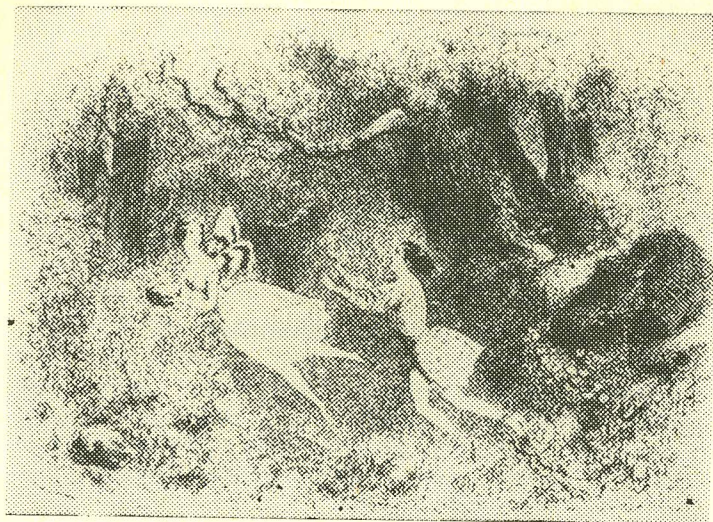
I vaatus

Kaunis õhuvaim Sülfiid on armunud noorde talupoega Jamesi. Effie ja Jamesi laulatusepäeva koidikul ilmub Sülfiid pulmamajja ning äratab peigmehe. Võlutud noormees püüab imelist neidu puudutada, kuid see kaob.

James on salapärase olevuse lummuses.

Sisenevad Effie, Jamesi ema, külalised. Algab pulmapidu. Noorpaarile kingitakse pulmalinik. Vana Madge ennustab Effie'le abielu hoopis Gurniga. James ajab nõia majast minema ja püüab pruuti rahustada.

Ikka ja jälle näeb James Sülfiidi, tunnetab vastupandamatut kutset, ja, suutmata end valitseda, järgneb Sülfiidile.

II vaatus

Vana Madge on oma abilistega öises metsas nõiatööl. Tõusev päev sunnib neid lahkuma.

James ja Sülfiid jõuavad võlumetsa. Püüdes Sülfiidi endale hoida, teda inimeseks muuta, mähib James ta Madge'ilt saadud nõiutud linikusse. Sülfiid kaotab küll oma õhulised tiivad, kuid sureb samas.

Sõsarad viivad Sülfiidi kõrgustesse, kaugele meelheitvast Jamesist.

Taamal möödub Effie ja Gurni pulmarong.

«Sülfiid» ja romantism

Poolteist sajandit tagasi, 1832. aasta 12. märtsil etendus «Sülfiid» esmakordselt Pariisis, *Grand Opéras* Jean Schneitzhöfferi muusika ja Filippo Taglioni koreograafiaga. Nimiosa tantsis legendaarne Maria Taglioni (1804—1884).

«Sülfiidi» lavaletulekut loetakse romantilise balleti-ajastu alguseks. Sestpeale, kui kasutada Teophile Gautier' sõnu, «kuulus balletilava kääbustele, maa-, vete- ja õhuvaimudele, salamandritele, vilidele, haldjatele ja kõikidele teistele kummalistele, ballettmeisteri fantaasiale nii imetabaselt kuulekatele olenditele/.../ Kujundavad kunstnikud tegelesid aina romantiliste metsade ja orgudega, millelele Heinrich Heine ballaadide saksa kuu kaunist valgust heitis.»

Suured sotsiaalsed pöörded, mille püssirohuks kujunesid Prantsuse Revolutsioon ja Napoleoni valitsusaeg, andsid inimõttele uue suuna. See väljus XVIII sajandi ratsionalismi piiridest elamuste ja emotsioonide sügavustesse. Ühiskonna sajanditevanuste põhitõdede varisemine, tööstuse üha võimukam pealetung sellega kaasneva linnastumise, inimestevahelise ebaõigluse teravnemise, pori ja suitsuga, sundisid otsima varjupaika ideaalses maailmas, väljaspool tegelikkust. Kunstniku fantaasia rändas võõraste maade ja rahvaste eksootikas, kaugetes aegades ja ajaloo-sündmustes, müütides ning muinasjuttudes.

Romantism jõudis balletilavale mõneti hiljem kui kirjandusse, maalikunsti, muusikasse ja draamateat-

risse. Kuid vihjeid ning endeid võib leida sellele Pariisi ja Londoni, Milano, Viini, Peterburi ja teistel lavadel juba XVIII sajandi lõpus.

Grand Opéras hakkavad Pierre Gardeli lavastused vajama enam avarust: meestantsijate senisele liikumisjoonisele lisanduvad skulptuursed poosid ja lennukad hüpped.

XIX sajandi alguses muutub väga populaarseks koreograafiline draama. Muude hulgas oli Louis Miloni ballett «Niina, ehk Hullunu armastusest» (1813), oma tegevustikult väga lähedane «Giselle'ile», romantilise balleti tippteosele.

Charles Didelot, üks vene balletile kuulsust rajanud koreograafe, kuulub romantikute otseste eelkäijate hulka. Teda köitis balleti lüüriline atmosfäär ja selles valdkonnas kujundas ta vaheldusrikast plastikat omalaadseteks koreograafilisteks poemideks. Oma Londonis esietendunud balletis «Õnnelik laevahukk ehk Sotimaa nõiad» (1796) kasutas ta Soti ballaadide ainestikku. Romantiliste ballettide kombel seguneb siin reaalsus ja fantastika. Kuid Didelot' välejalgsete nümfide tants on veel üsna kindlas kontaktis maaga. Tõsi, nad võisid isegi tõusta lavakõrgustesse ja sealt tagasi pöörduda. Kuid nümfid ei materialiseerunud õhust nagu Taglioni ja Bournonville'i sülfiidid, vaid kasutasid oma lendudeks aamorige ja tuvide poolt veetavaid kaarikuid.

Balletikunsti järkjärguline romantiseerumine kestis aastakümneid, kuid otsustavaks pöördeks kujunes ikkagi «Sülfiidi» lavaletulek ja Pariisi teatrielu oli selleks pöördeks küps. 1826. aastal oli Victor Hugo kirjutanud romantismi manifesti — eessõna näidendile «Cromwell». 1830. aastal esietendus tema tunnetest loõmav «Hernani». Samal aastal toimus Hector Berliози hingepihtimusliku «Fantastilise sümfoonia» esiettekanne. *Opéra* valmistas ette omapoolset panust — Giacomo Meyerbeeri ooperit «Robert-kurat», kuulsa tenori Adolphe Nourrit'ga nimiosas. Ooper esietendus 1831. aasta 21. novembril ja oli äärmiselt menukas. Eriti vapustas publikut III vaatus, mille

tegevus toimus öösel, vanades kloostrivaremetes. Nourrit — Robert ilmus varemetesse üht talismani otsima. Teda ümbritsesid haudadest tõusnud patuste nunnade vaimud, eesotsas abtiss Helene'iga, keda kujutas Maria Taglioni. Siin olid juba kõik romantilise etenduse tunnused: kuuvalgus, valgesse rüüatud varjude õhuline, hõljuv ballett. Robert aga leidis talismani samasuguse võluksakesega, nagu seda hiljem hakkas kasutama Myrtha, vilide käskijanna «Giselle'is».

Kuid veel enne kui «Robert-kurat» esietendus, tõi Adolphe Nourrit koreograaf Filippo Taglionile, Maria Taglioni isale, libreto balletile «Sülfiid». Selleks oli teda inspireerinud Meyerbeeri ooperi vaimudevaatus. Libreto oli kirjutatud Charles Nodier' kümmeaastat tagasi valminud populaarse romaani «Trilby» ainetel. Nagu omal ajal Didelot' balletis, nii oli sealgi tunda müstiliste šoti ballaadide mõju. Balletilibretos oli aga «Trilby» süžee tugevasti muudetud. Algselt võlus majavaim Trilby kaluri naist oma kodu maha jätma ja endale järgnema. Balletis loobub aga meespeategelane Sülfiidi pärast oma mõrsjast. Libreto oli eelkõige mõeldud Taglionile, sellele, kuidas täiel määral esile baleriini erakordset plastilisust ja tehnilist täiuslikkust.

«Sülfiidis» sulasid ühtseks poeetiliseks tervikuks paljude koreograafide ja tantsijate varasemad katsetused, väljendades ühtlasi ajastu üht valusamat mõtet — reaalsuse mittevastavust ideaalidele. Täiuslikuna tundus tookord sülfiidide vaatus. Esmakordselt polnud baleriini õhkõrnal, hõljuval liikumisel, tehniliselt raskel varvastantsul* puht virtuoosset, akrobaatilist laadi tähendust, vaid see muutus sülfiidi olemuse väljendajaks.

Heledast, poolpikast musliinkleidist, mida Taglioni kandis «Sülfiidi» lavastuses, sai romantilise balleti kostüümi etaloon. See pole eriti muutunud tänaseni,

* M. Taglioni oli esimene baleriin, kes tantsides varvastele tõusis.

Adolphe Nourrit. Eduard Viiralti teostus (ofort, akvatinta).
Pariis, 1927